

Agron ISLAMI

POLITIKAT PËRAFRUESE TË ABDYLHAMITIT II KARSHI SHQIPTARËVE

Viset shqiptare për Perandorinë Osmane kishin një rëndësi të veçantë strategjike, e aq më shumë kur populli shqiptar qysh nga fillimet e sistemit osman ishte i integruar në të, duke u bërë edhe pjesë e administratës së saj. Kështu, shqiptarët i gjejmë nga pozitat më të ulëta e deri tek pozita më të larta, siç ishte ajo e sadriazamit.¹ Madje sadriazamët nga familja e Kyprylinjëve të cilët udhëhoqën me Perandorinë gjatë gjysmës së dytë të shekullit XVII, respektivisht gjatë viteve 1656-1703, bëri që të rimëkëmbet Perandoria, dhe njëherit pjesa më e madhe e historianëve bashkëkohorë të periudhës osmane konsiderojnë se falë riorganizimit dhe reformave që bëri Mehmed Kypryliu dhe djali i tij Fazël Ahmed Kypryliu, mundi të mbijetojë.² Krahas këtyre mund të përmenden edhe Mustafa Bej Koçi nga Korça³, i cili hartoi raportin e njohur vlerësues të sistemit osman, si dhe shumë figura të tjera që dhanë kontribute në forma të ndryshme.

Koha kur Sulltan Abdulhamiti II erdhi në front ishte ndër momentet më të vështira për shtetin e tij. Rusët kishin aneksuar Krimenë dhe Kaukazin, po ashtu edhe francezët kishin aneksuar Algjerinë. Lufta ruso-osmane e vitit 1877-1878, përfundoi me marrëveshjen e Shën Stefanit (Ayastefanos) si rezultat i së cilës Rusia u zgjerua edhe më shumë, sidomos në viset e Rumelisë. Në këto kushte, Abdulhamiti II hartoi një politikë mbrojtëse ndaj sulmeve të fuqive të kohës. Gjatë kësaj kohe ai hartoi projektin e hekurudhës drejt Lindjes së Mesme, ku synonte që regjioni në fjalë të jetë më i qasshëm për kontroll dhe bashkëpunim me popujt atje.

¹ S.A. Aydemir, "Makedonya'dan Orta Asya'ya Enver Paşa" (İstanbul:1983), 362.

² Mehmet Toprak, "Sadrazam", TDV İslam Ansiklopedisi, (İstanbul: 1998), 415.

³ Omer Faruk Akun, İslam Ansiklopedisi, vëll. 26 (İstanbul: 2002), 143-148.

Sulltani ishte i vetëdijshëm për gjendjen jo të favorshme të shtetit të tij dhe një gjë e tillë shihet edhe në memoaret e tij⁴, por edhe në dokumentacionin zyrtar osman, ku ai në vazhdimësi përpiqet që të hartojë politika të veçanta të cilat shmangin luftën me shtetet armike të kohës. Ai ishte i vetëdijshëm edhe për rëndësinë e viseve të banuara me shqiptarë si dhe për vetë personalitetin e shqiptarëve, andaj hartoi politika të veçanta me qëllim të mbajtjes afër të këtij populli.

Duke qenë se Abdylhamiti II e njihte mirë historinë e shqiptarëve dhe i çmonte ata për trimërinë dhe besnikërinë që e tregonin ndaj tij, nuk ishte e rastësishme që ua kishte besuar sigurimin e sarajit të tij⁵, njëkohësisht ai në hapësirat e sarajit themeloi zyrën e Shqipërisë, e cila drejtohej nga Dervish Pasha.⁶ Në të njëjtën kohë gjatë sundimit të tij, Ferid Pashës i cili ishte me prejardhje nga Vlora, ia kishte besuar pozitën e sadriazamit.

Sekretari i Sulltan Abdylhamitit II, Tahsin Pasha, në kujtimet e tij shkruan: *“Sigurimi i Sarajit Yëlldëz iu kishte besuar divizionit të përbërë nga shqiptarë, turq, arabë e boshnjakë... por, shqiptarët edhe për nga numri edhe për nga peshë e zinin vendin e parë. Abdylhamiti nuk kishte asnjë dyshim më të vogël në besnikërinë e shqiptarëve dhe ky besim i Sulltanit ndaj shqiptarëve bënte që ai aravutllukun ta shihte si bazament të politikave të tij në Rumeli. Por, edhe nga ana e shqiptarëve në Rumeli, Sulltan Abdylhamiti respektohej... shqiptarët kishin merita të larta si kuadro ushtarake, në veçanti në divizionin e pushkatarëve (Tyfekçinjëve) të cilin e udhëhiqte Tahir Pasha... këta kishin përgjegjësinë e sigurimit të sarajit nga dera hyrëse e Sarajit e deri tek shtrati i Sulltanit...”*⁷

Sulltan Abdylhamiti II si një udhëheqës prej pragmatisti, karshi rrezikut të humbjes së territoreve në Rumeli, në veçanti pas luftës shkatërruese me Rusinë e cila përfundoi me marrëveshjen e Shën Stefanit, në fillim ai do ta mbështes aktivitetin mbi themelimin e Lidhjes së Prizrenit, me shpresën që ajo do të funksiononte si një organizatë e cila do të do t’i mbronte tokat shqiptare-osmane nga pushtimi i huaj. Dhe, nuk ka dyshim se interesat e intelektualëve të Lidhjes dhe të Sulltanit osman në çështjen e mbrojtjes së tokave shqiptare

⁴ Sulltan Abdylhamiti, Kujtimet e mia nga politika, (Shkup 2010).

⁵ Pakalin M. Zeki, “Tüfekçi”, Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü (Istanbul:1983), 535.

⁶ Tahsin Paşa, “Yıldız Hatıraları” (Istanbul:1990), 26.

⁷ Po aty, 133-134.

përputheshin.⁸ Edhe Sami Frashëri në gazetën “Terxhumani Hakikat”, të datës 5 dhjetor 1878, në përgjigjen ndaj akuzës së Ahmet Mithatit, se “tentativat e shqiptarëve për t’u shkëputur nga Perandoria Osmane është tradhti ndaj botës myslimane dhe njëherit një populli të vogël prej një milion e gjysmë siç janë shqiptarët, nuk do të mund t’i bëjnë ballë sulmeve të Rusisë...”, (Samiu) shkruan: “Shqiptarët nuk janë aq të pabesë sa të kërkojnë ndarje nga shteti osman, por qëllimi i tyre është që t’i ruajnë trojet e tyre nga copitimi i pushtimeve të huaja”. Sipas Samiut, armiqte e Shqipërisë për copëtimin e saj përdoronin dy karta, forcën dhe edukimin, andaj Shqipëria duhet të bashkohet në një vilajet të vetëm në mënyrë që t’i shpëtojë asimilimit kulturor si dhe t’i ndërpres rrugën armiqve.⁹

Mbi këtë vijë edhe Sulltani ua kishte lëshuar një urdhër autoriteteve osmane lokale të Dibrës, Prizrenit, Gjakovës e gjetiu, që të tregoheshin tolerantë ndaj nismave politike të intelektualëve shqiptarë.¹⁰

Pas Kongresit të Berlinit, respektivisht më 25 gusht 1878, Mushiri Mehmet Ali Pasha, i cili njëherit kishte qenë edhe përfaqësues i Portës së Lartë në Kongresin e Berlinit, u dërgua në Prizren për të qetësuar shqiptarët e hidhëruar ndaj vendimeve të kongresit në fjalë. Por, kërkesa e tij që të kthehet ligji i vjetër në këto anë u konsiderua tradhti, dhe më 6 shtator 1878, ai do të vritet së bashku me nikoqirin e tij, Abdullah Pashë Drenin, i cili ishte edhe komandant i forcës ushtarake të Gjakovës.¹¹

Megjithatë, Sulltani Lidhjen Shqiptare të Prizrenit do ta shtypë vetëm pas kërcënimeve të fuqive evropiane të kohës, se në rast të mosdorëzimit të Ulqinit, do ta okuponin Izmirin.¹² E që menjëherë pas kërcënimit në fjalë, respektivisht më datë 11 nëntor 1880, Sulltan Abdylhamiti II i dërgon një shkresë fuqive evropiane ku i njofton për formimin e një divizioni të ri ushtarak që do t’ua dorëzon Ulqinin malazezëve.¹³

⁸ Ferid Duka, “Lidhja e Prizrenit në kontekstin e marrëdhënieve shqiptaro-osmane”, *Lidhja Shqiptare e Prizrenit 1878-1881* (Prishtinë: Instituti i Historisë-Prishtinë, 2011), 69.

⁹ “Arnavutluk”, *Tercuman-i Hakikat*, 5 kanûn-i evvel 1878, 2.

¹⁰ Süleyman Külçe, *Osmanlı Tarihinde Arnavutluk* (İzmir:1944), 249.

¹¹ Skender Rizaj, *Lidhja Shqiptare e Prizrenit në dokumentet angleze* (Prishtinë: Arkivi I Kosovës, 1978), 222.

¹² Yüksel Çelik, “Kryengritjet shqiptare në periudhën e Abdylhamitit të II: Themelimi i Lidhjes së Prizrenit dhe veprimet që i ndërmerre Porta e Lartë”, *Lidhja Shqiptare e Prizrenit 1878-1881* (Prishtinë: Instituti i Historisë-Prishtinë, 2011), 114.

¹³ Po aty.

Sulltan Abdylhamiti II me qëllim të përafrimit me shqiptarët, qysh në vitin 1892 themeloi komisione të veçanta për pajtimin e gjaqeve. Ky komision përmendet në salnamen (vjetarin) e Shkodrës, i cili njihet si diyet komisyonu: *“Në Shkodër dhe në rrethinë, në veçanti në zonën e Malësisë edhe në ditët e sotme është evidente tradita e ngujimeve, e cila është një sëmundje e trashëguar nga e kaluara. Traditë e cila bie ndesh me logjikën e shëndosh si dhe me vetë civilizimin islam... të vazhduarit e kësaj gjendjeje në mënyrë të prerë është e papranueshme për Sulltanin, dhe mbi këtë bazë valiu i vilajetit, zotëria Abdylkerim Pasha, kontribuoi shumë për zhdukjen e kësaj të keqeje njerëzore”*.¹⁴

Në vijën e pajtimit të shqiptarëve në gjak u dërguan urdhëresa tek ylemaja dhe paria vendore që të kontribuojnë në çrrënjosjen e këtij adeti të keq.¹⁵ Një shembull nga kjo është edhe zgjedhja e një mosmarrëveshjeje në mes myslimanëve dhe të krishterëve shqiptarë në Zym të Hasit.¹⁶

Në të njëjtën kohë, ai themeloi edhe komisionin e ligjëruesve myslimanë me qëllim të shpjegimit të vlerës së halifes tek besimtarët, ku sipas një telegrafi të datës 12 prill 1901, raportohet se ylemat e Shkodrës ia kishin arritur të qetësojnë kundërshtarët e reformave të shtetit.¹⁷ Ndërsa, përzgjedhja e këtyre ligjëruesve ishte bërë me shumë kujdes. Në shkresën e datës 21 qershor 1902, thuhet: *“Aprovohet kërkesa për dërgimin e 3 hatibëve në vilajetin e Kosovës. Këta me gjuhën e rrjedhshme shqipe do t’ua shpjegojnë islamin e vërtetë malësorëve të cilëve kanë njohuri të pakta. Të njëjtit do të dërgohen edhe në Mat dhe në ngushtica? si dhe në Dibrën e Poshtme”*.¹⁸

Në vijën e politikave përafruese ndaj shqiptarëve, Sulltan Abdylhamiti kishte shkolluar fëmijët e parisë shqiptare në mektebin *“Ashiret”* të cilin e kishte themeluar vetë. Në raportin e inspektorit të kufirit me Serbinë të datës 4 gusht 1902, thuhet: *pranimi i dhjetë fëmijëve shqiptarë në mektebin “Ashiret” është mirëpritur, mirëpo kërkesat e shqiptarëve që t’i shkollojnë fëmijët e tyre me bursë në këtë shkollë janë shumë më të mëdha, andaj sugjerojmë që kjo shifër të rritet, të paktën edhe për 10 fëmijë tjerë*.¹⁹ Në të njëjtin vit, gjejmë një vendim të Ministrisë së Arsimit ku përmenden 20 fëmijë shqiptarë që do të shkollohen në mektebin *“Ashiret”*, ku sipas vendimit në fjalë, të gjitha

¹⁴ “İşkodra Vilayet Salnamesi” (İşkodra Vilâyet Matbaası:1310) ,136-137.

¹⁵ BOA, Y. S. Hususi, 390/86.

¹⁶ BOA. Y.S. Hususi, 257/134.

¹⁷ BOA, R, Müf. Evraki, 2/115.

¹⁸ BOA. DH.MKT. 2510/130.

¹⁹ BOA, İ.HUS. 98/16.

shpenzimet e nxënësve do të mbuloheshin nga fondi i mektebit, si dhe do t'u jepej bursa vjetore prej 64 000 groshëve (kurushëve).²⁰

Sulltan Abdylhamiti II në një rën anë, hartonte politika dhe formonte komisione të veçanta për mbajtjen bashkë të shqiptarëve, në anën tjetër mendohej që përmes politikave të tij të shkaktojë përçarje në mes ortodoksëve të Ballkanit. Kjo dëshmohet në kujtimet e sekretarit të tij, Tahsin Pasha, i cili thotë: *“Synimi kryesor i politikës së jashtme të Abdylhamitit ishte që ta kontrolloj Rusinë, të qëndroj në paqe me Anglinë, të mos ketë përplasje direkte me Gjermaninë, të mos harrojë që Maqedonia mund të jetë pre e Austrisë dhe aq sa është e mundur të kalojë mirë me shtetet tjera. Ndërsa, ai dëshironte që popujt ortodoksë të Ballkanit, respektivisht bullgarët, serbët dhe grekët, t'i mbajë të përçarë mes vete.*²¹

²⁰ BOA, I.Maarif, 4.

²¹ Tahsin Pasha, po aty, 85.

